

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра історії, археології, інформаційної та архівної справи

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОХОДЖЕННЯ
ПЕДАГОГІЧНОЇ (АСИСТЕНТСЬКОЇ) ПРАКТИКИ**

Рівень вищої освіти	другий (магістерський)
Ступінь вищої освіти	Магістр
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	032 Історія та археологія
Освітньо-наукова програма	«Історія матеріальної культури та експертиза об'єктів історичної спадщини»
Факультет	Економічний

Кропивницький – 2025

Методичні рекомендації педагогічної (асистентської) практики: для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 032 «Історія та археологія» / укл.: С. В. Орлик, В. А. Барабаш, О. Б. Коломієць. Кропивницький: ЦНТУ, 2026. 41 с.

Укладачі: С. В. Орлик, професор кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи, доктор історичних наук, професор; О. В. Бондаренко, професор кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи, доктор історичних наук, професор, В. А. Барабаш, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи; О. Б. Коломієць, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи.

Методичні рекомендації схвалено на засіданні кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи. Протокол № 1 від «29» серпня 2025 року.

Завідувач кафедри історії, археології,

інформаційної та архівної справи _____ Василь ОРЛИК

С. В. Орлик
В. А. Барабаш
О. Б. Коломієць
©ЦНТУ, 2025 рік

ЗМІСТ

Загальні положення	4
Мета та завдання педагогічної (асистентської) практики	6
Права та обов'язки здобувачів вищої освіти університету щодо проходження практики	6
Керівництво практикою	8
Організація педагогічної (асистентської) практики	9
Зміст практики	10
Звітна документація	12
Основні критерії оцінювання педагогічної (асистентської) практики	13
Рекомендовані джерела інформації	15
Допоміжні матеріали	21
Сучасні технології навчання	21
Класифікація методів навчання	22
Зовнішня техніка викладача	26
Схема аналізу лекції	29
Схема аналізу практичного заняття	31
Додатки. Звітна документація з педагогічної (асистентської) практики	33
Додаток А. Зразок оформлення титульного аркуша Звіту (щоденника) про проходження педагогічної (асистентської) практики	33
Додаток Б. Шаблон оформлення Звіту про проходження педагогічної (асистентської) практики	34
Додаток В. Схема укладання Рецензії на практичне заняття, проведене здобувачем	36
Додаток Г. Схема укладання методичної розробки практичного заняття	37
Додаток Д. Схема укладання Характеристики на здобувача	39

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Педагогічна (асистентська) практика в системі навчання в магістратурі є компонентом практичної професійної підготовки до науково-педагогічної діяльності у закладі вищої освіти й спрямована на набуття навичок здійснення навчально-виховного процесу у закладі вищої освіти й формування вмінь викладацької діяльності, зокрема, викладання історичних дисциплін, організації навчальної діяльності студентів, науково-методичної роботи.

Методичні рекомендації та програма педагогічної (асистентської) практики розроблені відповідно до Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII [7], Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII [8], Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти» від 30.12.2015 р. № 1187 [6], Програми педагогічної (асистентської) практики для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 032 «Історія та археологія».

Педагогічну (асистентську) практику магістрів ЦНТУ регламентує Положення про практичну підготовку здобувачів вищої освіти Центральноукраїнського національного технічного університету, затверджене рішенням Вченої ради ЦНТУ, протокол №11 від 30.08.2023 [5], (далі – Положення).

Проходження педагогічної (асистентської) практики має на меті набуття здобувачами вищої освіти інтегральної, загальних та спеціальних компетентностей відповідно до вимог Стандарту вищої освіти України за спеціальністю 032 «Історія та археологія» для другого (магістерського) рівня вищої освіти, затвердженого та введеного в дію наказом Міністерства освіти і науки України № 603 від 31.05.2021 р.:

Інтегральна компетентність (ІК): Здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру в сфері історії та археології.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК02. Здатність працювати автономно.

ЗК03. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК05. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК07. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ЗК08. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності. ЗК09. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК10. Знання та розуміння правових основ цивільного захисту, дотримання основних принципів його забезпечення.

Спеціальні компетентності (СК):

СК03. Здатність презентувати та обговорювати результати досліджень і професійної діяльності у сфері історії та археології.

СК04. Здатність виявляти специфіку в підходах до вирішення проблем в галузі історії та археології представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки.

СК07. Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у закладах фахової передвищої та вищої освіти, наукових установах.

СК10. Усвідомлення принципів академічної доброчесності та норм професійної етики.

СК12. Здатність використовувати набуті знання в ході професійної діяльності та експертного консультування з актуальних проблем історії матеріальної культури та експертизи об'єктів історико-культурної спадщини.

Програмні результати навчання:

ПР07. Зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з питань історії та/або археології до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.

ПР09. Здійснювати викладацьку діяльність у закладах вищої освіти на основі сучасних освітніх технологій, а також принципів і практик європейських країн.

ПР12. Здійснювати професійну діяльність та експертне консультування з актуальних проблем історії матеріальної культури та експертизи об'єктів історико-культурної спадщини.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ (АСИСТЕНТСЬКОЇ) ПРАКТИКИ

Педагогічна (асистентська) практика магістрантів є важливою складовою професійного становлення майбутнього науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти. Вона спрямована на формування практичних умінь і навичок організації та здійснення навчально-виховного процесу у ЗВО, оволодіння методикою викладання історичних дисциплін, організації навчальної діяльності студентів, а також виконання науково-методичної роботи.

Мета педагогічної (асистентської) практики здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня – оволодіння сучасними методами, формами та засобами навчання, формування у здобувачів професійних навичок та вмій для вирішення конкретних навчально-виховних задач в умовах реального педагогічного процесу, виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати в практичній діяльності.

У результаті проходження педагогічної (асистентської) практики у здобувачів повинні бути сформовані конструктивні, організаторські, комунікативні й дослідницькі вміння викладача університету, необхідні для забезпечення провідних аспектів педагогічної діяльності: навчальної, методичної, виховної й дослідницької роботи.

Здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти повинен *знати*: основні поняття й категорії педагогіки, психології та методики викладання у закладах вищої освіти; навчально-методичні комплекси для здобувачів вищої освіти; сучасні підходи до формування у здобувачів професійної компетентності; інноваційні освітні технології навчання у ЗВО; форми, види і способи контролю й оцінювання рівня сформованості професійних компетентностей; основні організаційні форми реалізації освітнього процесу у закладах вищої освіти; основи планування освітнього процесу у ЗВО; основні положення законодавства України в галузі вищої освіти, програмних документів, які стосуються навчання та викладання у ЗВО; завдання і функції науково-педагогічного працівника; вимоги до підготовки документного супроводу викладання у ЗВО; основні принципи, методи, види навчання у ЗВО.

Уміти: визначати й аналізувати цілі, зміст, принципи, методи і прийоми навчання; аналізувати, обирати й ефективно використовувати навчально-методичні комплекси для здобувачів вищої освіти; контролювати й оцінювати рівень сформованості всіх складників професійної компетентності; планувати й реалізовувати різні форми організації освітнього процесу у закладі вищої освіти; планувати (проектувати) вивчення навчальних дисциплін; відбирати, структурувати зміст навчального матеріалу для проведення різних видів навчальних занять; використовувати знання про індивідуально-вікові особливості молоді при проведенні занять; застосовувати інноваційні методи, прийоми та засоби навчання і виховання здобувачів; підвищувати професійні вміння. Здобувачі вищої освіти II науково-освітнього рівня «Магістр» проходять педагогічну практику на кафедрі історії, археології, інформаційної та архівної справи ЦНТУ.

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УНІВЕРСИТЕТУ ЩОДО ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ:

- до початку практики отримати від керівника практики від Університету направлення, документацію (методичні рекомендації, програму, щоденник,

індивідуальне завдання) та консультації щодо оформлення всіх необхідних документів;

- своєчасно прибути на базу практики;
- у повному обсязі виконувати усі завдання, передбачені програмою практики та вказівками її керівників;
- вивчити й суворо дотримуватись правил охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії та внутрішнього розпорядку;
- нести відповідальність за виконану роботу; - своєчасно підготувати звіт з практики.

Здобувач має право звернутися до наукового керівника, завідувача кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи з усіх питань, які виникають упродовж проходження практики. За попередньою домовленістю магістр може відвідувати заняття провідних фахівців університету задля вивчення особливостей методики викладання, знайомства з передовим педагогічним досвідом.

Здобувач вищої освіти самостійно виконує всі види робіт, передбачені програмою педагогічної практики, ретельно готується до кожного заняття, у своїй роботі керується правилами внутрішнього розпорядку університету, розпорядженнями ректорату та керівників практики. У разі невиконання вимог, що ставляться до магістра-практиканта, йому може бути заборонено подальше проходження практики.

КЕРІВНИЦТВО ПРАКТИКОЮ

Загальне керівництво та контроль за проходженням практики магістра покладається на завідувача кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи.

Керівництво та контроль за виконанням плану практики здобувача здійснюється його науковим керівником, який забезпечує чітку організацію, планування та проходження практики; обирає навчальні дисципліни для

проведення практики; надає методичну допомогу планування та організації навчальної взаємодії; контролює роботу магістранта; готує Відгук.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ (АСИСТЕНТСЬКОЇ) ПРАКТИКИ

Педагогічна практика магістрів планується в обсязі 3 кредитів ЄКТС, що передбачає навчально-методичну роботу, вивчення досвіду викладання (відвідування та аналіз занять провідних викладачів кафедри та наукового керівника, відвідування консультацій, підготовка до занять, методична робота) та аудиторне навантаження (проведення лекцій, практичних занять).

Тривалість педагогічної практики – 2 тижні.

Програма практики подається в індивідуальному плані здобувача, затверджується науковим керівником і узгоджується із завідувачем кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи.

Після завершення педагогічної (асистентської) практики здобувач вищої освіти у десятиденний термін подає належним чином оформлену звітну документацію на кафедру історії, археології, інформаційної та архівної справи для обговорення й затвердження.

Орієнтовний план проходження практики

1	Назва заходу	Кількість днів
2	Організаційні збори, інструктаж з техніки безпеки	1
3	Ознайомлення з науково-педагогічними працівниками та розкладом занять. Ознайомлення з обов'язковою нормативною документацією з питань організації освітнього процесу в університеті	1

4	Ознайомлення з освітньо-професійними програмами та навчальними планами підготовки здобувачів вищої освіти кафедри зі спеціальностей В9 «Історія та археологія»; В13 «Бібліотечна, інформаційна, та архівна справа».	1
5	Відвідування лекційних та практичних (семінарських, лабораторних) занять провідних викладачів кафедри.	3
6	Навчально-методична робота (укладання конспектів лекцій, практичних занять, підготовка методичних матеріалів, тестових завдань).	4
7	Проведення семінарських, практичних занять, лекцій чи їх фрагментів. Індивідуальна робота зі здобувачами.	4
8	Підготовка звіту з практики	1

ЗМІСТ ПРАКТИКИ

Педагогічна (асистентська) практика проходить на базі кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи економічного факультету Центральноукраїнського національного технічного університету під керівництвом викладачів кафедри. Місце проходження практики визначається наказом по університету. Загальна тривалість педагогічної (асистентської) практики зі спеціальності 032 «Історія та археологія» освітньо-наукової

програми «Історія матеріальної культури та експертиза об'єктів історичної спадщини» становить 2 тижні (10 робочих днів).

№ п/п	Вид робіт	К-ть годин
1.	Складання плану проходження практики	5
2.	Вивчення нормативно-правової бази: Державний стандарт вищої освіти; Галузевий стандарт вищої освіти; стандарти вищої освіти ЗВО; Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 1914 р. №1556 (зі змінами та доповн.); Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017р. №2145 (зі змінами та доп.); Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, затв. Розпорядженням КМУ від 23 лютого 2022 р. №286-р.	5
3.	Ознайомлення з основними нормативними документами, що регулюють організацію освітнього процесу в Центральноукраїнському національному технічному університеті, навчальними планами, робочими програмами дисциплін, які викладаються кафедрою.	6
4.	Ознайомлення з навчально-методичним забезпеченням історичних та суміжних дисциплін кафедри.	6
5.	Ознайомлення з методиками організації та проведення практичних занять з історичних дисциплін.	6
6.	Ознайомлення з організацією самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів.	6
7.	Діагностика навчання історії. Ознайомлення з системою та критеріями оцінювання	6
8.	Відвідування занять, що проводять викладачі та студенти-практиканти з метою вивчення педагогічного досвіду, форм, методів та прийомів, які застосовуються на лекційних та практичних заняттях (4 лекції; 4 практичних заняття; 2 консультації).	18
9.	Підготовка опорних планів-конспектів практичних занять; розроблення навчально-методичних та дидактичних матеріалів (презентації, тестові завдання, роздаткові матеріали, таблиці, схеми та інші допоміжні засоби навчання).	15
10.	Проведення практичних занять	8

11.	Підготовка звітної документації	8
12.	Захист Звіту	1
	Разом	90

Захист практики відбувається перед комісією. Під час захисту звіту практикант отримує запитання, що стосуються проходження асистентської практики і змісту звіту. Магістрант, який надав повну відповідь на ці питання, додає у свій актив отриману суму балів, що додається до балів, набраних ним за результатами поточного контролю.

ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ

За результатами проходження педагогічної (асистентської) практики здобувачем освіти складається звітна документація (Додаток Б) про проходження практики (звіт про проходження педагогічної (асистентської) практики, рецензія на практичне заняття проведене іншим здобувачем освіти, методичні матеріали до лекційних занять, методична розробка практичного заняття). Керівник практики надає письмову характеристику на здобувача освіти за результатами проходження практики, в якій оцінює проведення практичних занять студентом, якість, повноту та оформлення звітної документації і пропонує поставити бал за виконання індивідуальних завдань практикантом.

Перелік необхідних документів:

1. Індивідуальний план проходження практики, затверджений керівником практики.
2. Звіт про проходження практики, підписаний науковим керівником, завідувачем кафедри. Звіт має містити опис роботи, виконаної магістром під час практики.
3. План-конспект залікових практичних занять.
4. Рецензія на відвідане навчальне заняття.
5. Розробки навчально-методичних та дидактичних матеріалів.
6. Щоденник практики.

7. Характеристика на магістра, підписана керівником практики.

ОСНОВНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ (АСИСТЕНТСЬКОЇ) ПРАКТИКИ

Основними критеріями оцінки є:

- психологічна готовність магістра до роботи в сучасних умовах (оцінюються мотиви, які спонукають до педагогічної діяльності майбутнього викладача, його розуміння цілей і завдань, що стоять перед сучасною професійною школою).
- технологічна готовність магістра до роботи в сучасних умовах (оцінюється загальна дидактична, методична, технічна підготовка майбутнього викладача, знання нормативних документів з організації навчально-виховного процесу, володіння предметом, що викладається).
- уміння планувати свою діяльність (враховується уміння прогнозувати результати своєї діяльності, враховувати реальні можливості і всі резерви, які можна привести в дію для реалізації наміченого).
- викладацька діяльність магістра (виконання навчальних програм, якість проведених занять, рівень самостійності, зацікавленість предметом, що викладається, володіння інноваційними методами навчання).
- підвищення професійного рівня (оцінюється пошук ефективних методик і технологій викладання, самоудосконалення).
- відношення до практики, до виконання доручень керівника.

Розподіл балів за виконання завдань педагогічної-асистентської практики:

1. Підготовка та проведення практичних занять – 0 - 30 балів.
2. Конспект практичних занять – 0 - 20 балів.
3. Підготовка навчально-методичних та дидактичних матеріалів – 0 -20 балів.
4. Виконання індивідуального педагогічного завдання – 0 -10 балів.
5. Рецензія на відвідане заняття – 0 -10 балів

6. Захист Звіту педагогічної (асистентської) практики – 0 -10 балів.

Відповідність шкали оцінювання ЄКТС національній системі оцінювання в Україні та ЦНТУ

Оцінка за шкалою ЄКТС	Визначення	Оцінка	
		За національною системою (екзамен, диф. залік)	За системою ЦНТУ
A	ВІДМІННО – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	5 (відмінно)	90–100
B	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня з кількома помилками	4 (добре)	82–89
C	ДОБРЕ – в загальному правильна робота з певною кількістю грубих помилок		74–81
D	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3 (задовільно)	64–73
E	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії		60–63
FX	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно попрацювати перед тим, як перескласти	2 (незадовільно)	35–59
F	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота		1–34

Критерії оцінювання знань і вмінь здобувачів визначені Положенням про організацію освітнього процесу в ЦНТУ <http://surl.li/ezlqfq>.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Нормативно-правові документи:

1. Державна цільова соціальна програма з утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2028 року: Постанова КМУ від 30 липня 2024 р. №864 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/864-2024-%D0%BF#n97>
2. Конвенція про визнання кваліфікації з вищої освіти в європейському регіоні. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_308#Text
3. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки: затв. Розпорядженням КМУ від 23 лютого 2022 р. №286-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>
4. Положення про організацію освітнього процесу у Центральноукраїнському національному технічному університеті <https://kntu.kr.ua/file/content/424/polozhennia-pro-orhanizatsiyu-osvitnoho-protsesu-v-tsntu.pdf>
5. Положення про практичну підготовку здобувачів вищої освіти Центральноукраїнського національного технічного університету <https://kntu.kr.ua/file/content/427/polozhennia-pro-praktychnu-pidhotovku-zdobuvachiv-vyshchoi-osvity-tsntu.pdf>
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти» від 30.12.2015 р. № 1187 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF#Text>.
7. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#>.
8. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#>
9. Про наукову і науково-технічну діяльність: закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#>.

10. Про ратифікацію Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні: Закон України від 3 грудня 1999 р. № 1273-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1273-14#>.

11. Про академічну доброчесність: Проект Закону України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/43481>
lob: <https://itd.rada.gov.ua/d94336cc-7474-4db0-9493-d63faf75ad91>

12. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021 – 2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п#Text>

13. Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти: Лист Міністерство освіти і науки України від 23.10.2018 № 1/9-650. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/124272_124272.

Основна література:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету. Ред. Фінікова Т. В., Артюхова А. Є. Київ: Таксон. 2016. 234 с.
2. Андрущенко В. Безальтернативна матриця освіти: «розумна освіта» як потреба і реальність ХХІ століття. *Вища освіта України*. 2024. № 1. С. 5–10.
3. Бех І. Д. Патріотизм як цінність. 7 наукових позицій у національно-патріотичному вихованні. *Управління освітою*. 2018. № 6, С. 7–12.
4. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи. Підручник за модульно-рейтинг. системою навчання. 2-ге вид. Київ: Центр учб. літ., 2018. 384 с.
5. Вітвицька С. Адаптивна система педагогічної підготовки майбутніх викладачів закладів вищої та передвищої освіти. Інновації в науці: сучасний вимір: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих дослідників. 4 квітня 2024 року. Суми, 16–19.
6. Головенкін В.П. Педагогіка вищої школи: підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.

7. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: підручник для студ. вищ. навч. закл. 3-тє вид., випр. Київ: Академвидав, 2015. 304 с.
8. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України / гол. ред. В. Г. Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
9. Зайченко І.В. Педагогіка і методика навчання у вищій школі : підручник. Київ: Ліра-К, 2025. 512 с.
10. Зайченко І.В., Теслюк В.М., Каленський А.А. Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи: підручник / За ред. проф. І.В.Зайченка. Київ : Ліра-К, 2017. 484 с.
11. Інноваційність розвитку вищої педагогічної освіти: від теорії до практики : *колективна монографія*. / За заг. ред. Л.Л. Хоружої. Київ: Видавництво Ліра-К, 2024. 232 с.
12. Каплінський, В. В. Методика викладання у вищій школі: навч. посібник. Київ: КНТ, 2019. 225 с.
13. Карпенко О., Прокопів Л. Вища освіта у контексті євроінтеграції: *навч.-метод. посіб.* Дрогобич, 2019. 148 с.
14. Кремень В. Г., Ільїн В.В. Людина у викликах цивілізації: від минулого – до майбутнього: Людина. Освіта. Соціум : монографія. Київ: Грамота. 2020. 248 с.
15. Кривчик Г., Лагдан С. Викладання гуманітарних дисциплін у закладах вищої освіти в умовах воєнного часу: форми і методи. *Наукові інновації та передові технології*, 2023. № 5 (19). С. 516-528.
16. Купріянов О. В. Основи дистанційного навчання : навч. посіб. / О. В. Купріянов; Укр. інж.-пед. акад. Харків : Друкарня «Мадрид», 2020. 91 с.
URL : https://do.uipa.edu.ua/pluginfile.php/141036/mod_resource/content/1/Куприянов_Основи%20дистанційного%20навчання.pdf.
17. Мариновська О.Я. Педагогічна інноватика & Менеджмент інновацій: навч.-метод. посіб. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2019. 504 с.
18. Михайліченко М.В., Рудик Я.М. Освітні технології: навч. посіб. Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2016. 583 с.26.

19. Освіта в умовах воєнного стану: сайт «Освітній омбудсмен України». URL: <https://eo.gov.ua/osvita-v-umovakh-voiennoho-stanu/2022/04/11/>.
20. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи: навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2019. 472 с.
21. Прокопів Л. М. Сидорук О.М. Використання інноваційних технологій навчання як ефективної комунікації в освітньому процесі закладу вищої освіти. Освітні обрії. 2020. №1(15). С. 75–79.
22. Сікорський П.І. Нова педагогіка. Львівська політехніка. Львів 2021. 540 с.
23. Стинська В., Прокопів Л. Технології формування лідера у процесі професійної підготовки викладача ЗВО. Освітні обрії. 2021. 1(52). С. 115-118.
24. Фіцула М.М. Педагогіка: посібник. К, 2002. URL: <https://studfile.net/preview/5512545/>

Додаткова:

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник. К., 1998. 560 с.
2. Бабин І. Стратегія та сучасні тенденції розвитку університетської освіти України в контексті Європейського простору вищої освіти на період до 2020 р. URL: <http://www.tempus.org.ua/uk/national-team-here/238.html>
3. Барабаш В., Орлик С., Бондаренко Г. Розвиток гнучких навичок здобувачів вищої освіти у контексті соціокультурної комунікації. *Професійна освіта: методологія, теорія та технології*. 2021. Вип.14. С.9-28. DOI <https://doi.org/10.31470/2415-3729-2021-14-9-28>
4. Барабаш В. А., Глебова Л. В., Мехеда А. М. Науково-дослідницька діяльність у процесі формування професійної компетентності студентів-інформаційників. *Соціум. Документ. Комунікація*: зб. наук. праць. Серія: Історичні науки. Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я.М. 2020. Вип. 10. С.216 – 240. <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/10409>
5. Барабаш В. А. Громадянська культура майбутнього фахівця в

контексті формування громадянського суспільства. *Наукові записки КДПУ імені В. Винниченка*. Сер. : Пед. науки: зб. наук. праць. Вип. 135. Кіровоград : Кіровоград, РВВ КДПУ ім. В. Винниченка 2015. С. 53–56.

6. Барабаш В. А., Глебова Л. В. Формування громадянської активності студентів у процесі викладання соціально-гуманітарних дисциплін. *Соціум. Документ. Комунікація: збірник наукових статей*. Вип.5. Серія «Історичні науки». Переяслав-Хмельницький, 2018. 360 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/colscart_2018_5_3.

7. Барабаш В. А., Глебова Л. В. Інформаційні ресурси бібліотеки закладу вищої освіти як джерело розвитку інтелектуального та духовного потенціалу студентів. *Соціум. Документ. Комунікація: збірник наукових праць*. Серія «Історичні науки». Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я. М., 2019. Вип.6/2. С.11–28. URL:<https://scholar.google.com.ua/scholar?oi=bibs&cluster=15532767756050326344&btnI=1&hl=uk>

8. Барабаш В., Сустретов А., Коломієць О. Психологічні чинники етичної поведінки викладача вищої школи. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету: збірник наукових праць*. Серія: Педагогічні науки. Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2025. Вип. 70. 268 с. С. 31–43. URL:<http://visnyk.idgu.edu.ua/index.php/nv/issue/view/42/399>

9. Вітвицька С. Адаптивна система педагогічної підготовки майбутніх викладачів закладів вищої та передвищої освіти. *Інновації в науці: сучасний вимір: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих дослідників*. 4 квітня 2024 року. Суми, 16–19.

10. Давидюк Р.П. Методика викладання історії у вищій школі. *Навчальний посібник*. Рівне: РДГУ, 2018. 134 с.

11. Дашковська О. В., Погребняк В. П. Підсумки та перспективи модернізації системи вищої освіти в Україні. К. ДНУ «Інститут освітньої аналітики», *Освітня аналітика України*, вип. №2(18), 2022, С. 35–44.

12. Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід,

українські реалії і перспективи. /за ред. В.Г. Кременя, Н.Г. Ничкало. Київ: Знання України. 2018. 616 с.

13.Каленський А. А. Розвиток професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін : *монографія* 2-ге вид., випр. і доп. Київ: ЦП «Компринт». 2016.424 с.

14.Коломієць О., Барабаш В., Сустретов А. Використання методів творчої діяльності викладання історико-культурологічних дисциплін у закладах вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук:/* упооряд. М. Пантюк, А. Душний, та ін. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2025. Вип. 89. Том 1. 390 с. С. 348–358. file:///C:/Users/Victoria/Downloads/aphn-journal.in.ua_89_1_2025.pdf.

15.Ляшенко, М. Ю. Актуальні проблеми формування професійної мотивації майбутніх педагогів професійного навчання / М. Ю. Ляшенко // Scientific and pedagogical internship “Innovative methods of organization of educational process in the field of pedagogy and psychology in Ukraine and EU countries”. October 21 November 29, 2019. Maria Curie-Skłodowska University, 2019. С. 104–107. URL: <https://cuesc.org.ua>.

16.Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи : монографія / За ред. Н.Г. Ничкало, І.Ф. Прокопенка. Харків, 2020. 546 с.

17.Прокопів Л. Інноваційні технології навчання і виховання у ЗВО: навч.-метод. посіб. Івано-Франківськ, 2017. 166 с.

18.Професійна освіта: андрагогічний підхід: монографія /за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид. О. О. Євенок. 2018. 452 с.

19.Ракітнянська Л. М. Становлення та розвиток поняття «емоційний інтелект»: історико-філософський аналіз. Неперервна професійна освіта: теорія і практика (Серія: Педагогічні науки) : гол. ред. С. Сисоєва. Київ: ТОВ «Видавниче підприємство «Едельвейс», 2018. № 3–4 (56–57). С. 36–42.

20.Ставицький А., Затонацька Т. Формування культури якості вищої освіти в українських університетах. Освітня аналітика України. 2017. №1. С. 21–32.

21. Стасюк, Ю., Вайнілович, І., Кобченко, А. Роль емоційного інтелекту та професійної культури у розвитку закладів вищої освіти. *Challenges and Issues of Modern Science*. 2024, №3. С. 214–222. <https://cims.fti.dp.ua/j/article/view/265>

22. Стежко З. В., Шалімова Н. С., Андрощук І. О. Академічна доброчесність у вищій освіті: прояви та мотиваційні чинники. *Науковий вісник Південноукраїнського національного пед. університету імені К. Д. Ушинського*. 2022. № 3. С. 7–15.

23. Староста В.І. Тестовий контроль психолого-педагогічної підготовки магістрів та аспірантів: навчальний посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. 100 с.

24. Терещук, В. І., Ільченко, А. М., & Семенишина, І. В. Інноваційні технології навчання у закладах вищої освіти. *Академічні візії*, 2023, № 16. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/157>.

25. Kelly A. Measuring competition and competitiveness. *Dynamic Management and Leadership in Education*. 2021. P. 218-224. doi: 10.4324/9781003217220-22.

26. Mytsenko V., Varabash V., Bondarenko A. Formation of Soft Skills Among Future Specialists in Information, Library and Archival Affairs. *Наукові записки / Ред. кол. В. Ф. Черкасов, В. В. Радул та ін. Вип. 199. Серія: Пед. науки*. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2021. С. 82–87. URL: <https://pednauk.cuspu.edu.ua>.

27. Mytsenko V., Varabash V., Glebova L. Educational potential of the activities of information institutions during the war period. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2023. Випуск 208. С. 79–86. DOI:10.36550/2415-7988-2023-1-207-79-86.

28. ScienceRise: Pedagogical Education. https://journals.uran.ua/sr_edu

Інформаційні ресурси:

1. Освіта UA. URL: <https://osvita.ua/>

2. В.О. Сухомлинський. URL: <https://sukhomlynsky.com/ua>
3. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського. URL: <https://dnpb.gov.ua>.
4. Електронна бібліотека – підручники. URL: <http://www.info-library.com.ua/>
5. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
6. Наукова періодика України. Сайт електронних видань вищих навчальних закладів і наукових установ України. URL: <http://journals.uran.ua>
7. Національна академія педагогічних наук України <https://naps.gov.ua/>
8. Сервіси та інформаційні ресурси. Педагогіка вищої школи. URL: www.kspu.edu/Information/services.aspx
9. Освітній омбудсмен України <https://eo.gov.ua/>
10. Higher Education Pedagogies ISSN: (Print) (Online) Journal homepage. URL: <https://www.tandfonline.com/loi/rhep20>
11. Сайт кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи <https://snd.kntu.kr.ua/>

Рекомендовані джерела неформальної освіти:

1. Небайдужі: базові емоційні потреби та соціальна взаємодія https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+NI101+2023_T2
2. Стрес-менеджмент для освітян https://prometheus.org.ua/course/course-v1:CARITAS+STRESS101+2023_T2
3. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників: нові вимоги і можливості. https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+PPK101+2020_T1
4. Академічна доброчесність: Онлайн-курс для викладачів https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+AI101+2021_T2
5. Критичне мислення для освітян https://prometheus.org.ua/course/course-v1:CZ+CTFT101+2017_T

ДОПОМІЖНІ МАТЕРІАЛИ:

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Структурно-логічні технології: поетапна організація системи навчання, що забезпечує логічну послідовність постановки і вирішення дидактичних завдань на основі поетапного відбору їх змісту, форм, методів і засобів із урахуванням діагностування результатів.

Інтеграційні технології: дидактичні системи, що забезпечують інтеграцію міжпредметних знань і вмінь, різноманітних видів діяльності на рівні інтегрованих курсів (в т. ч. електронних).

Професійно-ділові ігрові технології: дидактичні системи використання різноманітних «ігор», під час проведення яких формуються вміння вирішувати завдання на основі компромісного вибору.

Діалогово-комунікаційні технології: сукупність форм і методів навчання, заснованих на діалоговому мисленні у взаємодіючих дидактичних системах суб'єкт-суб'єктного рівня.

Такі технології реалізуються через застосування таких інтерактивних методів навчання: ділові та рольові ігри; програвання та обговорення педагогічних ситуацій; імітаційні вправи; метод проектів; синектика (групове вирішення проблеми, розв'язання професійних дилем); метод коучингу (оптимізує потенціал наставляти, здійснювати репетиторство); метод Прес (удосконалює навички формулювати та висловлювати дискусійні питання; Портфоліо; Ток-шоу; тренінги.

Інформаційно-комп'ютерні технології, які реалізуються в дидактичних системах комп'ютерного навчання на основі діалогу «людина-машина» за допомогою різноманітних навчальних програм (тренінгових, контролюючих, інформаційних тощо). Дистанційне навчання.

КЛАСИФІКАЦІЯ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

I група методів. *Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності. Метод навчання за джерелом знань: словесні (лекція, пояснення, розповідь, бесіда, інструктаж; робота з книгою, відеометод); наочні (спостереження, ілюстрація, демонстрація); практичні (вправи, лабораторні роботи, практичні роботи, графічні роботи, експеримент, виробнича практика).*

Методи навчання залежно від типу пізнавальної діяльності (інформаційно-рецептивний, репродуктивний, проблемний, частково-пошуковий, пошуковий (дослідний)).

Методи навчання за логікою передачі інформації (індуктивний, дедуктивний, традуктивний).

Методи навчання за ступенем керування навчальною діяльністю (під керівництвом викладача, самостійна робота студентів (з книгою, курсова, кваліфікаційна робота, виконання практичних завдань).

II група методів. *Методи стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності (ділові та рольові ігри, дискусії і диспути, студенські наукові конференції, створення ситуації емоційно-моральних переживань, створення ситуації пізнавальної новизни та зацікавленості); методи стимулювання обов'язку і відповідальності.*

III група методів. *Методи контролю (самоконтролю, взаємоконтролю), корекції (самокорекції, взаємокорекції) за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності. методи усного контролю (індивідуальне опитування, фронтальне опитування, усні заліки, колоквиуми, іспити та ін.); методи письмового контролю (контрольні письмові роботи, письмові заліки, письмові іспити, програмовані письмові роботи та ін.); методи лабораторно-практичного контролю (контрольні лабораторні роботи, контроль за допомогою комп'ютера та ін.); методи самоконтролю (самостійний пошук*

помилки, вміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз та ін.).

IV група методів. Бінарні, інтегровані (універсальні) методи. Методи групують на підставі двох загальних ознак. Так, двобічний характер процесу навчання, що відображає спільну діяльність викладача і студента, визначає також двобічний характер методу навчання.

Інноваційні методи навчання:

Інноваційні методи навчання передбачають упровадження сучасних підходів, технологій та засобів організації освітнього процесу, що сприяють розвитку критичного мислення, творчості, самостійності й дослідницьких навичок студентів. Нижче подано основні види інноваційних методів, рекомендованих для використання під час педагогічної практики у закладах вищої освіти.

1. Проектно-дослідницький метод. Сутність методу полягає у виконанні студентами комплексного практичного або дослідницького завдання (індивідуально, у парах чи групах), спрямованого на розв'язання певної навчальної або наукової проблеми. Завдання можуть мати міждисциплінарний характер, охоплювати роботу з історичними джерелами, статистичними матеріалами, документами, онлайн-архівами тощо. Результатом застосування методу є створення конкретного освітнього продукту – доповіді, наукової розвідки, міні-проекту, електронного ресурсу, мультимедійної презентації тощо.

Такий підхід розвиває дослідницькі, аналітичні, комунікативні навички, вчить працювати в команді, аргументувати позицію та презентувати результати своєї діяльності.

2. Робота з інформацією (медіапродуктами). Метод передбачає активне використання медіаформатів у навчальному процесі:

- створення відеооглядів історичних подій чи постатей;
- сторітелінг (створення коротких історій, що розкривають певний аспект теми у доступній формі);
- підготовка подкастів або аудіоінтерв'ю на історичну тематику;

- створення інфографік чи візуалізацій даних.

Такий метод допомагає розвивати цифрову грамотність, креативність і здатність до осмисленої інтерпретації історичних фактів, а також мотивує студентів до пошуку оригінальних форм подачі навчального матеріалу.

3. Заняття з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Цей метод сприяє інтеграції цифрових ресурсів у процес вивчення історичних дисциплін і передбачає використання:

- історичних мап та онлайн-ресурсів (наприклад, litopys.org.ua/links/inmaps.htm);

- платформи «Google Arts & Culture» – для віртуальних екскурсій музеями світу;

- мобільного застосунку «Historipin», що дозволяє візуалізувати архітектурні пам'ятки та історичні місця;

- «History Timelines» — для демонстрації хронологічних зв'язків і періодизації історичних подій.

Використання ІКТ сприяє наочності, інтерактивності та підвищенню мотивації студентів, а також формуванню компетентностей ХХІ століття.

4. Інформаційно-комунікаційні технології та діджитал-інструменти.

До цього напрямку належить використання широкого спектра цифрових ресурсів:

офісних програмних продуктів Microsoft (Word, Excel, PowerPoint) для створення дидактичних матеріалів;

інструментів Google (Docs, Forms, Slides, Jamboard) – для спільної роботи в реальному часі;

інтерактивних платформ Kahoot, Mentimeter – для проведення опитувань, тестувань, ігрових форм контролю знань; освітнього простору “Learningscape” («освітній ландшафт») – як середовища для формування персоналізованих траєкторій навчання.

Такі технології забезпечують інтерактивність освітнього процесу, підвищують залученість студентів і дозволяють оперативно відстежувати

їхню успішність.

5. Хмарні презентаційні сервіси. Використання онлайн-сервісів *Canva*, *Prezi*, *Microsoft Point* та ін. забезпечує створення візуально привабливих, інтерактивних презентацій, постерів, інфографік, навчальних буклетів. Робота з такими платформами формує у студентів навички цифрового дизайну, візуальної комунікації та критичного відбору інформації. Це також дозволяє створювати спільні освітні продукти у хмарному середовищі, що сприяє колаборації та творчій взаємодії.

6. Методи дистанційного навчання. Організація занять у дистанційному форматі здійснюється за допомогою платформ *Moodle*, *Zoom*, *Google Meet*, *Microsoft Teams*. Ці сервіси забезпечують проведення лекцій, семінарів, консультацій, обговорень у синхронному та асинхронному режимах, створення електронних курсів, тестів, форумів. Методи дистанційного навчання дають змогу гнучко поєднувати самостійну та аудиторну роботу студентів, формувати навички самоорганізації, цифрової грамотності й академічної доброчесності.

ЗОВНІШНЯ ТЕХНІКА ВИКЛАДАЧА

Важлива передумова творчого процесу – гармонійна єдність внутрішнього змісту діяльності і зовнішнього його вияву. Педагог повинен навчитися адекватно й емоційно виразно відбити свій внутрішній стан, свої думки, почуття.

Елементами зовнішньої техніки викладача є:

- вербальні (мовні)
- невербальні засоби.

Мова тіла

Статична експресія:

Фізіогноміка – експресія обличчя, фігури.

Артефакти – одяг, зачіска, прикраси.

Система запахів – природні, штучні.

Динамічна експресія:

Такесика – система дотиків (потиск руки, поплескування). Дуже обережно ставитися до тактильних рухів.

Просодика – характеристика голосу (темп, тембр, інтонація).

Екстралінгвістика – використання пауз, покашлювання, сміху.

Кінесика – комунікативно значущі рухи: Виразальні – міміка, жести (жести-ілюстратори, регулятори (привітання), адаптатори (емоції), поза, хода.

Хронеміка – вивчає використання часу в комунікації, а також те, як час впливає на взаємодію між людьми. Це важлива частина невербальної комунікації, яка може розкрити ставлення до статусу, поваги, терміновості, дисципліни та соціальної дистанції. Пунктуальність.

Основні аспекти хронеміки: монохронність і поліхронність:

- Монохронність характеризується тим, що люди надають перевагу виконанню однієї задачі за раз, точному дотриманню графіків і часу.
- Поліхронність передбачає виконання кілька завдань одночасно, приділяти більше уваги людським відносинам, ніж дотриманню точного часу.

- *Контакт очей.* **Зоровий контакт** є одним із ключових елементів комунікації між викладачем і студентами під час навчального процесу. Він має кілька важливих функцій:

Залучення уваги: Коли викладач встановлює зоровий контакт зі студентами, це допомагає утримати їхню увагу. Студенти відчують себе більше залученими в процес, оскільки викладач наче звертається до них особисто.

Зворотний зв'язок: Зоровий контакт дозволяє викладачеві спостерігати реакції студентів на матеріал, який він подає. Це допомагає зрозуміти, наскільки матеріал є зрозумілим, чи є необхідність повторити чи пояснити щось детальніше.

Встановлення взаємодії: Через зоровий контакт створюється атмосфера довіри та взаємоповаги між викладачем і студентами. Студенти почуваються більш комфортно та відкрито, що сприяє кращому спілкуванню.

Підвищення мотивації: Студенти, на яких дивляться під час лекції або обговорення, почуваються важливими учасниками процесу. Це підвищує їх мотивацію до активної участі та сприяє кращому засвоєнню матеріалу.

Контроль за груповою динамікою: Викладач може використовувати зоровий контакт для контролю за дисципліною в аудиторії. Якщо хтось відволікається або не бере участь у заняттях, погляд викладача може нагадати про необхідність повернутися до роботи.

Зоровий контакт – це потужний інструмент, який допомагає покращити навчальний процес, роблячи його більш інтерактивним і ефективним.

Авербальні дії – дії з предметами, тілесні рухи.

Проксеміка – простір, дистанція.

Графеміка (почерк).

Саме через мову тіла педагог виявляє свої наміри, саме її «читають» і розуміють студенти. Дослідження засвідчують, що невербальні засоби, зокрема жест, можуть мати більше ваги у спілкуванні, аніж слово.

Зовнішній вигляд педагога має бути естетично виразним.

Неприпустиме недбале ставлення до своєї зовнішності, але неприємною є і надмірна увага до неї. Головна вимога до одягу викладача – скромність та елегантність.

Як же досягнути зовнішньої виразності?

- навчитися диференціювати і адекватно інтерпретувати невербальну поведінку інших людей, розвивати вміння "читати обличчя", розуміти мову тіла, часу, простору у спілкуванні;

- прагнути розширити особистий діапазон різних засобів шляхом тренувальних вправ (розвиток постави, ходи, міміки, організації простору, візуального контакту) і самоконтролю зовнішньої техніки;

- домагатися того, щоб використання зовнішньої техніки йшло органічно з внутрішнім переживанням як логічне продовження педагогічного завдання, думки і почуття викладача.

Визначають також такі важливі елементи ПМ, як педагогічний такт – уміння обирати відповідний тон і стиль спілкування зі студентами, колегами; педагогічна творчість – заснована на повноті інформації, науковому прогнозі, умінні педагога кожного разу по-новому й ефективно застосовувати в навчально-виховному процесі різні комбінації форм і методів педагогічного впливу. Розмаїття педагогічних ситуацій, виникнення проблем, прагнення підійти до їх вирішення нестандартно на основі своєї уяви обумовлюють педагогічну творчість. Робота «за шаблоном» значно збіднює педагогічний процес і негативно впливає на авторитет педагога; культура мовлення – майстерне володіння словом, уміння точно, доступно, емоційно, образно висловлювати свої думки, оскільки всі педагогічні задуми, цілі та завдання реалізуються в педагогічній взаємодії – спілкуванні із студентами.

СХЕМА АНАЛІЗУ ЛЕКЦІЇ

(загальнодидактична)

Тема лекції.

Мета лекції. Правильність визначення компонентів мети (навчально-методичного, виховного, розвивального).

Структура лекції. Етапи, внутрішній зв'язок між ними та підпорядкованість загальній меті лекції.

Реалізація принципів навчання у ході лекції.

Забезпечення зв'язку із матеріалом попередньої теми лекції.

Відповідність змісту лекції загальній темі модулю з даної дисципліни.

Загальнотеоретичний рівень викладу навчального матеріалу. Термінологічний апарат лекції.

Міжпредметні зв'язки, способи їх забезпечення.

Зв'язок із потребами суспільства, сучасної школи із життєвим досвідом студентів.

Зв'язок із практичною професійною діяльністю (неперервною практикою) та її актуальними проблемами. Відображення специфіки обраної студентом спеціальності, напряму підготовки, спеціалізації.

Системний підхід до забезпечення професійної підготовки фахівця.

Шляхи активізації навчального процесу, розвиток мислення, мовлення, пам'яті, уваги, уяви, емоцій, волі студентів. Проблемність у навчанні.

Орієнтація студентів на самоосвіту, науково-дослідницьку діяльність, актуальні питання даної проблеми.

Наочність, засоби навчання (у тому числі технічні та комп'ютерні інформаційні технології), їх місце і роль у процесі оволодіння знаннями.

Прийоми їх застосування на лекції.

Сучасні технології та методики викладання у ЗВО.

Методи і форми поточного контролю за засвоєнням навчального матеріалу

лекції.

Прийоми підведення підсумків кожного окремого питання, проблеми, лекції в цілому.

Діяльність викладача на лекції:

- а) мова викладача (голос, інтонація, жести, міміка, манера говорити та інше);
- б) уміння поводитися в аудиторії, контакт зі студентами, способи підтримання робочої дисципліни, реакція на окремі порушення, такт викладача;
- в) зовнішній вигляд викладача.

20. Загальні висновки про лекцію:

- а) ефективність лекції в цілому;
- б) науковий рівень викладання навчального матеріалу;
- в) виховний потенціал лекції, формування у студентів інтересу до навчального предмета, професії, навчання;
- г) якість засвоєння знань студентами;
- д) досягнення мети лекції.

СХЕМА АНАЛІЗУ ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

Тема заняття.

Мета заняття. Правильність визначення компонентів мети (навчально-методичного, виховного, розвивального).

Доцільність визначених для обговорення проблем, їх актуальність.

Структура заняття. Етапи, внутрішній зв'язок між ними та підпорядкованість загальній меті.

Реалізація принципів навчання на занятті.

Забезпечення зв'язку із матеріалом лекції. Взаємодоповнюваність лекції та семінарського /практичного заняття.

Система самостійної підготовки студентів до заняття. Шляхи перевірки її результативності.

Система роботи з формування теоретичних уявлень і понять з проблеми семінарського (практичного) заняття. Термінологічний апарат і робота по засвоєнню суттєвих ознак кожного поняття.

Робота з використання державних документів, першоджерел, довідкової літератури тощо з метою повного і глибокого аналізу питань даного заняття.

Засоби унаочнення та доцільність їх використання на різних етапах семінарського (практичного) заняття.

Система роботи з формування вмінь застосовувати теоретичні знання з проблем заняття.

Прийоми підведення підсумків кожного окремого питання, проблеми заняття.

Форми поточного контролю за пізнавальною діяльністю студентів під час заняття.

Шляхи активізації пізнавальної діяльності студентів, спрямованість на самоосвіту та подальший науковий пошук.

Професійна спрямованість змістовного, організаційного та мотиваційного компонентів семінарського (практичного) заняття.

Зв'язок навчального матеріалу із потребами суспільства, сучасної школи із життєвим досвідом студентів.

Доцільність використання різних методів перевірки і оцінки знань та діяльності студентів у структурі заняття.

Діяльність викладача на семінарському (практичному) занятті:

- а) мова викладача (голос, інтонація, жести, міміка, манера говорити та інше);
- б) уміння поводитися в аудиторії, контакт зі студентами, способи підтримання робочої дисципліни, реакція на окремі порушення, такт викладача;
- в) зовнішній вигляд викладача.

19. Загальна характеристика ролі викладача у формуванні особистості майбутнього педагога.

20. Загальні висновки про семінарське (практичне) заняття:

- а) ефективність заняття в цілому;
- б) науковий рівень навчального матеріалу;
- в) виховний потенціал заняття, формування у студентів інтересу до навчального предмета, професії, навчання;
- г) якість засвоєння знань студентами;
- д) досягнення мети заняття.

**ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ З ПЕДАГОГІЧНОЇ (АСИСТЕНТСЬКОЇ)
ПРАКТИКИ**

ДОДАТОК А

*ЗРАЗОК оформлення титульного аркуша Звіту (щоденника) про
проходження педагогічної (асистентської) практики*

**ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Економічний факультет

Кафедра історії, археології, інформаційної та архівної справи

**ЗВІТ ПРО ПРОХОДЖЕННЯ
ПЕДАГОГІЧНОЇ (АСИСТЕНТСЬКОЇ) ПРАКТИКИ**

**Здобувача ___ курсу, гр.
ОР «Магістр»
ОНП «Історія матеріальної культури та
експертиза об'єктів історичної спадщини»**

(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник практики:

(науковий ступінь, вчене звання, посада викладача кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи, прізвище, ім'я, по батькові)

Кропивницький – 2025

ЗВІТ

про проходження педагогічної (асистентської) практики
здобувачем/здобувачкою II курсу
другого (магістерського) рівня освітньо-наукової програми
« _____ »

_____
(Прізвище, ім'я, по батькові)

У період з _____ по _____ 202__ р. я проходив/ла педагогічну (асистентську) практику на економічному факультеті Центральноукраїнського національного технічного університету на кафедрі _____

_____
Керівник

_____
практики

_____
(Вчений ступінь, звання, прізвище, ініціали)

За період практики я виконував/ла такі види робіт:

Відвідання лекцій та практичних занять:

№	Тема лекції, практичного заняття, що відвідував практикант/практикантка	П.І.Б. викладача/викладачки чи здобувача/здобувачки освіти-практиканта/практикантки, які проводили заняття	Курс, група, освітня програма	Дата проведення	Підпис керівника практики
1.					
2.					
3.					
4.					

Проведення практичних занять:

№	Тема семінарського заняття	Курс, груп, освітня програма	Дата проведення	Оцінка	Підпис керівника практики
1.					
2.					
3.					
4.					

Ознайомлення з організацією освітнього процесу на кафедрі, науково-дослідною роботою, інші види робіт, які виконував/ла практикант/практикантка:

№	Організація та методичне забезпечення освітнього процесу/науково-дослідна робота ¹	Дата	Підпис керівника практики
1			
2			
3			

Рекомендації щодо якісного розвитку організації і проведення педагогічної (асистентської) практики:

1. *Позитивні моменти, елементи організації та змісту практики.*
2. *Негативні моменти, недоліки організації та змісту практики.*
3. *Пропозиції для поліпшення педагогічної (асистентської) практики.*

Здобувач/здобувачка освіти
практикант/практикантка

Підпис _____

(Прізвище, ініціали)

Керівник практики _____

Підпис

(Вчений ступінь, звання, прізвище, ініціали)

_____
Дата

¹Ознайомлення з веденням документації кафедри, підготовкою та проведенням засідань кафедри, розподілом навчального навантаження викладачів, навчальними планами, робочими навчальними програмами, посібниками, методичними рекомендаціями до вивчення окремих дисциплін, способами та методами організації, контролю, корекції самостійної роботи здобувачів освіти, науковими дослідженнями викладачів кафедри тощо; участь у підготовці та проведенні наукових конференцій для здобувачів освіти, допомога здобувачам освіти молодших курсів у підготовці доповідей, тез, та інші види робіт, які виконувалися під час практики

РЕЦЕНЗІЯ

на практичне заняття, проведене здобувачем/здобувачкою освіти

(Прізвище, ім'я, по батькові)

Рецензент – здобувач/здобувачка освіти II курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньо-наукової програми
« _____ »

(Прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник практики від кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи

(Вчений ступінь, звання, прізвище, ініціали)

Практичне заняття з навчальної дисципліни
« _____ » на тему « _____ »
було проведено _____ 202__ р. для студентів ___ курсу ___ групи освітньої програми « _____ ».

Рецензія має містити характеристику роботи практиканта/практикантки згідно із запропонованими критеріями:

- чи було досягнуто мету практичного заняття?
- чи правильно було обрано тип практичного заняття, методи навчання та методичні прийоми активізації здобувачів освіти?
- чи було виконано намічений план?
- як використовувалася під час заняття наочність, сучасні ІТ?
- чи виникали дискусії під час обговорення проблем, що виносилися на заняття і чи вдалося практиканту(ці) спрямувати їх у потрібне русло?
- якими прийомами практикант(ка) забезпечив(ла) дисципліну, увагу, інтерес здобувачів освіти до практичного заняття (якщо забезпечив(ла))?
- чи всі всіх здобувачів освіти було залучено до роботи на практичному занятті і чи об'єктивно було виставлено їм оцінки/бали?
- яке було ставлення здобувачів освіти до практичного заняття?
- які помилки було допущено здобувачами освіти та які засоби використано практикантом(кою) для їх виправлення?
- чи втілено вміння застосовувати наявні теоретичні знання на практиці?
- які педагогічні якості практиканта(ки) виявились під час проведення практичного заняття?
- на яку оцінку заслуговує здобувач/здобувачка освіти – практикант/практикантка за проведене практичне заняття?

Здобувач/здобувачка освіти –
практикант/практикантка

Підпис

(Прізвище, ініціали рецензента/рецензентки)

Дата

Схема укладання Методичної розробки практичного заняття

Центральноукраїнський національний технічний університет

Економічний факультет

Кафедра _____

Освітньо-наукова

програма

МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

з навчальної дисципліни _____

проведеного _____ 202__ р. студентом II курсу

(Прізвище, ім'я, по батькові)

Для здобувачів освіти ___ курсу __ групи освітньої програми _____

Керівник практики від економічного факультету

(Вчене звання, ступінь П.І.Б.)

Приклад, структури методичної розробки

Тема практичного заняття:

Тип практичного заняття:

Мета практичного заняття:

Наочність практичного заняття, використання сучасних інформаційних технологій.

План проведення практичного заняття

1. Оргмомент	2хв.
2. Вступ до проблеми	3 хв.
4. Розгляд проблем, що виносяться на обговорення	55 хв.
3. Закріплення матеріалу	10 хв.
4. Підсумки заняття	5 хв.
5. Завдання на наступне заняття	5 хв.

Хід практичного заняття

- 1) Оргмомент: перевірка присутніх на занятті (вказати яким чином).
- 2) Вступ до проблеми, що виносяться на розгляд на практичному занятті: зв'язок із попередньою темою, актуальність розгляду даної проблеми.
- 3) Висвітлення проблеми, що виносяться на обговорення.

У методичній розробці має бути відображено всі аспекти проблеми: основний матеріал, дати, події, прізвища; джерела, їх характеристика тощо. Особлива увага зосереджуватиметься на дискусійних питаннях, різних підходах, концепціях існуючих в історичній літературі з даних питань.

Записуються до конспекту формулювання запитань і відповіді на них. По своїй спрямованості запитання повинні стимулювати розумову діяльність здобувачів освіти, містити в собі завдання на аналіз, порівняння, зіставлення, виявлення головного, загальних рис і особливостей декількох подій, явищ, оцінку історичних фактів, доказ положення, висновку, обґрунтування позицій, установлення причинно-наслідкових зв'язків тощо.

- 4) Закріплення матеріалу: стислі, точні запитання за проблемами, що аналізувалися на занятті (можливо у різних формах).
- 5) Підсумки практичного заняття: узагальнення, висновки по проблемам, що розглядалися; індивідуальне ознайомлення з отриманими балами за практичне заняття.
- 6) Завдання на наступне практичне заняття.

Сформулювати проблеми, які будуть аналізуватися на наступному практичному занятті; наголосити, на яких аспектах варто більш детально зупинитися; дати рекомендації щодо використання джерел та літератури; додаткові завдання (написати есе, підготуватися до узагальнюючої контрольної роботи, тестування тощо).

Здобувач/здобувачка освіти –
практикант/практикантка

_____

Підпис

_____

(Прізвище, ініціали)

Керівник практики

_____

Підпис

_____

(вчений ступінь, звання, прізвище, ініціали)

_____

Дата

ХАРАКТЕРИСТИКА

здобувача/здобувачки освіти ІІ курсу освітньо-наукової програми
« _____ »
другого (магістерського) рівня вищої освіти економічного факультету
Центральноукраїнського національного технічного університету,
_____
(Прізвище, ім'я, по батькові)

Здобувач/здобувачка освіти _____
(Прізвище, ім'я, по батькові)

Проходив (ла) педагогічну (асистентську) практику в
Центральноукраїнському національному технічному університеті з
_____ по _____ 202____ р.

У характеристиці керівник практики зазначає, скільки занять провів/провела практикант/практикантка; які види роботи виконував(ла); визначає методичний рівень підготовки; педагогічні якості та вміння, що продемонстрував(ла) практикант/практикантка під час проведення занять; висловлює зауваження щодо проведених занять; пропонує оцінку за проходження педагогічної (асистентської) практики за 100-бальною шкалою.

Керівник практики

_____
Підпис (вчений ступінь, звання, прізвище, ініціали)

_____
Дата